

**Сарни за часів німецької окупації
(продовження. Початок у №77).**

Сарненська міська управа проводила реєстрацію громадян видавала продуктові картки для міського та сільського населення, котре працювало на різних державних посадах у селі чи місті й не мало власного господарства. Підставою для одержання продуктової картки було постійне проживання в місті (на основі будинкової книжки). Також тимчасове перебування в місті для осіб, які прибули з району й мешкали тут. Вони повинні були зареєструватися в міській управі й мати посвідчення сільської про свій майновий стан, затверджене районною. Окрім того, працевлаштування в будь-яких державних чи комунальних установах, підприємствах міста (на підставі довідки з місця роботи й посвідчення сільської управи про майновий стан, затверджений районною). У посвідченні про майновий стан мало бути виразно зазначено, яке саме господарство ця особа має: кількість землі (дозволялось не більше 1 гектара), житлові приміщення, худоба й інше.

У зимовий період 1942-1943 рр. міська управа виділила лісну ділянку біля Дослідної станції, де кожна сім'я могла заготовити для себе до 10 кубометрів дров (галуззя другої та третьої категорій) за певну плату. Населення зверталось до лісника Бептліха, котрий мешкав на Дослідній станції. Також Сарненська контора купівлі й збуту відкрила продаж торфу на дров'яному складі станції Сарни за ціною 82 карбованці 50 копійок за тонну. Видобували торф у селі Чемерне біля Сарн (на місці можна було придбати за 70 крб. за 1 тонну).

За розпорядженням сарненського гебйтскомісара Гауля, в 1941 р. у Сарнах ввели грошові та натуральні податки. Мешканці міста, котрі утримували корів, повинні були зареєструвати їх у приміщенні сарненської молочної по вул. Граничній. За однієї корови селянин мав здати 700 літрів молока в рік. За ухилення від реєстрації винних притягали до адміністративної відповідальності. Реєстрували також кожну курку (здавали 75 яєць на рік), свині, вівці (100 кілограмів м'яса, вовну, шкіру).

З 1 грудня 1941 року до Сарн приєднали Дослідну станцію з прилеглою до неї околицею, а також з усіма людьми, які там проживали. Також розширили межі міста за рахунок частини околиць села Доротичі, що прилягала до вулиці Обводової. Через приєднання нових земель, що раніше належали до Сарненського району, міська управа поставила всі жилі приміщення на облік і встановила квартплату — один карбованець за 1 квадратний метр. Усі мешканці, які мали паї на землю, повинні були зареєструватися в конторі закупу та збуту (керівник - Більовський) у Сарнах по вул. Широкий, 10 для перереєстрації пайових внесків пайщиків. Невиконання розпорядження каралося втратою прав пайовика.

Місцевим мешканцям забороняли під загрозою кари ловити рибу сітками та волоками в державних річках та інших водоймах. Дозвіл на вилов вудками могли отримати в гебйтскомісаріаті (плата - 12 крб. щоквартально).

У всіх районах Сарненської округи власники роверів (велосипедів) повинні були зареєструватись у міській управі й отримати реєстраційну картку на свій засіб пересування. Міська управа давала також дозвіл на оренду городньої ділянки для вирощування городини (плата - 300 крб. за 1 га. на рік). Усі ремісничі, торговельні та приватні підприємства надавали дані до міської управи про свої доходи для уникнення неприємних наслідків.

У листопаді 1942 р. фашисти закликали населення збирати й здавати всі метали, крім заліза. Як зазначалось у розпорядженні: для виготовлення дрібних монет, зброї нацисти потребували міді, нікелю та ін. А також для збільшення металевих сировини, необхідної для металургійної промисловості.

У роки ворожої окупації в Сарнах працювали такі підприємства: фабрика повидла, мармеладу, цукерків (директор Й. Несвадьба, майстер виробництва — І. Мучнік); цех із виробництва газованої води, лимонаду, вина й оцту з продуктивністю 500 літрів у день; цех із виготовлення штучного чаю та цикорію; засолювальний цех і сушарня овочів і лікарських рослин із продуктивністю 100 кг. у день (начальник В. Громницький); майстерня дерев'яних виробів, що виготовляла будівельні матеріали та меблі (працювали 68 робітників у столярному, бондарському, гончарному, стельмашному та коробковому цехах); ковальсько-слюсарська майстерня; цех із виробництва мотуззя та частин господарської упряжі; чинбарня (гарбарня), де виправляли кожухи, шкіру та взуття (керівник окружних гарбарень Р. Петрасевич, майстер - Ф. Кокошко); миловарня, де варили мило, пасту для взуття, підлоги, колісну мазь і столярний клей; цех із переробки овчини та вовни (трудились майже 320 чол. (керівник Л. Мутке); відділ гафтів і взуття (керівник З. Квашенко); шіткарський цех (керівник Р. Свентек); цех із виробництва рогових гребінців (керівник С. Сінковський); трикотажний (керівник К. Ловкіс); напірний; цех ерзац-взуття; паперовий (керівник В. Стіскун); міські бойня, електро-станція, баня, лікарня, олійниці, млин, два тартаки.

Щотижня кожного четверга з 9 до 14 години в місті Сарни по вулиці Широкій проходив ярмарок, на який приїжджали селяни з навколишніх сіл, виставляючи на продаж бондарські, столярні та гончарні вироби. Міська управа зареєструвала обов'язковий цінник. Продажні ціни не повинні були відхилятися від зафіксованих 9. 12. 1941 р. Забороняли продавати в недозволених місцях, на вулиці, розносити продукцію по будинках. Порушення цього розпорядження карали в адміністративному порядку.

За наказом рейхскомісара України Еріха Коха, в усіх крамницях та на базарах вивісили таблиці цін. Жандармерія мала слідкувати за невиконання (не тільки продавця, який піднімав ціни, але й покупця, що платив). Промислові крамниці, що продавали товари вжитку, також зобов'язували вивішувати цінники своїх товарів.

Із перших днів окупації дозволили користуватися радянськими грішми, купюрами вартістю від одного до п'яти рублів. Червінці з обігу вилучали. Дрібна розмінна монета залишалася в обігу як така, що зберігала свою вартість. Свої німецькі рейхсмарки окупаційна влада в обіг не пускала. Згодом, у березні 1942 р., Рівненський емісійний банк «Україна» надрукував так звані українські гроші. Вони називалися карбованцями, вартістю починаючи з десяти й закінчуючи сотнею. Ці гроші були двомовні — німецько-українські. Один бік заповнений тільки німецькою, а другий — німецько-українською. Жодних гербів, вождів на них не зображали, а лише в цивільному одязі робітники, селянки зі снопами пшениці тощо. Ці українські гроші запустили в обіг паралельно з радянськими купюрами вищенаведеної вартості. Вони курсували впродовж усього періоду фашистської окупації. Кожен міг виміняти в банку 1 руб. на 1 крб. Таким чином гітлерівці планували вивести з обігу всі радянські гроші. Люди боялися йти на базар чи до крамниці як із радянськими червінцями із зображенням Леніна, серпа та молота, так і німецькими, тому почав відновлюватися натуральний обмін продуктами, попри всі заборони.

Вікторія ДАШКО,
молодший науковий співробітник
Сарненського історико-етнографічного музею
(за матеріалами Інтернет-ресурсів
та аналізу часопису «Голос Сарненщини»
№ 1-№ 104 за 1941-1943рр.).